

СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ КУРСУ НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Курс Новітньої історії країн Азії та Африки, який читається у всіх педагогічних вузах, хронологічно продовжує Давню, Середньовічну та Нову історію відповідних країн, маючи, разом з тим, свою специфіку, зумовлену, по-перше, виключною актуальністю, по-друге – суспільними реаліями, які швидко змінюються. Мета курсу полягає в тому, щоб розкрити цілісну картину соціально-економічного, політичного і культурного розвитку країн Азії та Африки в період після завершення Першої світової війни до сьогодення. За початкову хронологічну межу навчального курсу Новітньої історії країн Азії та Африки більшість дослідників визначає 1918 р., пов'язуючи це із завершенням Першої світової війни [1]. Верхня межа Новітньої історії є рухомою та визначається терміном "сучасний період". Хронологічно курс Новітньої історії країн Азії та Африки поділяється на два періоди: 1918-1945 рр. – період національно-визвольних рухів у колоніях та залежних країнах; та 1945 р. – сьогодення – післявоєнний період остаточного розпаду колоніальної системи та становлення і розвитку незалежних держав. Предмет вивчається студентами четвертого курсу протягом двох семестрів.

Слід звернути увагу на варіативність у визначенні початку Новітньої історії країн Азії та Африки, відображену в навчальних посібниках [2], а також відзначити, що інколи все ще зберігається політико-ідеологічна заангажованість в інтерпретації подій і процесів, які мали місце протягом ХХ століття. Необхідність подолання догматизму та політико-ідеологічної заданості хронологічно та структурно співпадає з процесом реформування вищої освіти, який розпочався [3]. Це, однак, сприяє виникненню нових проблем, серед яких: а) відсутність чітких науково-обґрунтованих принципів побудови навчального курсу; б) необхідність світоглядного виховання студентів в інших умовах, які істотно ускладнилися, залучення їх до нової системи цінностей; в) гостро постає завдання створення нової концепції курсу Новітньої історії країн Азії та Африки: принципи, завдання, методологічні основи, структура, зміст [4].

За умов ускладнень сучасного світу, багатоманітності процесів, явищ, подій історично доводиться опановувати вмінням виокремлювати загальні тенденції та закономірності, опановувати способами їх інтерпретації. Відзначимо, що зараз у процесі викладання курсу відбувається зміщення поля найбільш пріоритетних тем і питань – від економіки і знеособленої політичної реальності до соціальності, політичної практики, культури. Враховується, що в основі навчального курсу має перебувати осмислення цілісної і суперечливої картини сучасного світу, акцентування уваги на поворотних, проблемних та альтернативних ситуаціях, їх рушійних силах та мотивах, на подіях і сюжетах, які найбільш значимо відображають тенденції та динаміку розвитку.

Фактологічний стрижень навчального курсу може базуватися на інтерпретації "фактів-подій", тобто:

а) тих, що є найбільш значимими для доль народів, регіонів, світового співтовариства в цілому;

б) типологічних, які найбільш виразно представляють процес та явища, що мають місце у країнах та регіонах Азії та Африки;

в) поворотних і драматичних, таких, де чітко проявляються дії політичних лідерів, владних структур та широких мас;

г) значимих з точки зору загально-світоглядного та морально-емоційного впливу на студентську аудиторію.

Відтак, методологічні основи навчального курсу передбачають такі принципи, як відмова від абсолютизації одного підходу та перенесення акценту на міждисциплінарне вивчення; використання не тільки формаційної методики, але й культурно-цивілізаційної; "олюднення" історії, тобто розгляд особистості як складової частини соціального та культурного організму, а також політичної волі лідера-реформатора. Необхідність розкриття особистісного аспекту суспільного розвитку передбачає викладання різних точок зору на суспільно-історичний процес і включення у навчальний курс альтернативних інтерпретацій і використання інших гуманітарних дисциплін. Мова йде, зокрема, про освоєння студентами таких дисциплін, як філософія, етнографія, економічна теорія, історія політичних і правових вчень, історія дипломатії, джерелознавство, політологія.

У процесі викладання курсу враховується та обставина, що сьогодення студентська молодь сформувалася за нових соціальних умов незалежної України і вона в першу чергу прагне знати те, з чим має справу в реальній дійсності: нові соціальні відносини, ринкова економіка, світовий досвід модернізації тощо.

Вищевикладеним принципам підпорядкована структура курсу. Початкові теми (VII семестр) присвячені виявленню основних тенденцій та характерних рис історичного розвитку афро-азіатських суспільств в першій половині ХХ століття: колоніалізм і традиційні суспільства; антиколоніальні рухи та модернізація; афро-азіатські країни в системі міжнародних відносин в 20-30-х рр. ХХ ст.; країни Азії та Африки в Другій світовій війні. Протягом VIII семестру розглядаються основні тенденції та події історичного розвитку країн Азії та Африки у другій половині ХХ століття [5]. Тут інтерес представляє історія окремих країн або груп держав у руслі формування та еволюції моделей і типів розвитку: а) розвинені країни з ринковою економікою; б) країни-нафтоекспортери; в) соціалістична модель; г) країни, які звільнилися: модель "традиційної економіки"; д) найменш розвинені країни.

Відзначимо, що суттєвим представляється виокремлення основних етапів і тенденцій історичної еволюції країн Азії та Африки:

1) друга половина 40-х – середина 60-х рр. ХХ ст.: розпад колоніальної системи, деколонізація, початок реалізації антикапіталістичної тенденції в практиці низки країн;

2) середина 60-70-і рр. ХХ ст.: радикалізація позиції афро-азіатських країн з основних проблем світової політики, формування нових моделей розвитку, наростання диференціації серед афро-азіатських країн; революційні події в Ірані та Афганістані;

3) 80-90-і рр. ХХ ст.: політична активізація ісламу, формування концепції "Північ-Південь"; крах "світового соціалізму";

4) межа ХХ-ХХІ ст. – оформлення багатополосного світу та місце в ньому афро-азіатських країн.

Відтак, у результаті вивчення курсу студенти повинні: володіти базовим фактичним матеріалом курсу, вільно орієнтуватись в хронології, персоналістиці; оперувати сучасною науковою термінологією; вміти працювати з картою; володіти навичками аналізу та синтезу історичного матеріалу, пошуку, систематизації та інтерпретації інформації; визначати тенденції, закономірності,

особливості і т.п.; вільно орієнтуватись у розмаїтті підходів до суперечливих питань історії Азії та Африки ХХ ст.; вміти вести дискусію, чітко висловлювати та аргументовано захищати власну думку; давати оцінку основним історіографічним проблемам курсу.

Навчальний курс заснований на висвітленні різних аспектів історичного процесу, проте провідна роль відводиться соціально-політичній історії та проблемному підходу, що дозволяє порівняти різні моделі розвитку, висвітлити досвід модернізації (наприклад, Японії, Китаю), пояснити, чим зумовлений вибір власної моделі з урахуванням особливостей історичного, культурного, національного розвитку, а також висвітлити питання про роль політичних лідерів в історії тієї чи іншої країни афро-азіатського регіону.

Великий обсяг фактичного матеріалу зумовлює висвітлення окремих блоків найскладніших тем у лекційному курсі, а інших, найкраще забезпечених джерелами та літературою, на семінарських заняттях. Форми їх проведення різні. Стали вже традиційними заняття, де діє принцип: питання-відповідь. Перевага таких форм проведення занять полягає в тому, що викладач має можливість ближче познайомитися зі студентами, визначити рівень їх підготовки. Проте найбільше визнання та інтерес студентів отримали ті практичні заняття, на яких обговорюються дискусійні проблеми сходовознавства. Цікавою формою організації таких занять стало, зокрема, проведення дебатів або моделювання історичної ситуації, які багато в чому схожі з науковими дискусіями. У ході підготовки до таких занять студенти здобувають навички самостійної роботи, використовують дані джерел, відбирають необхідний матеріал, знайомляться з літературою довідкового характеру та періодичними виданнями, що є дуже цінним для подальшої професійної діяльності. Крім того, такі дискусії на заняттях стимулюють сам процес пізнання. (Наприклад, розгляд теми "Проблема близькосхідного врегулювання та шляхи її вирішення на сучасному етапі" може проходити у формі засідання конференції Ліги арабських держав, при розгляді теми "Джерела палестинської проблеми" може бути використана також технологія "мозкового штурму").

Відзначимо, що в процесі викладання курсу в вищій школі надзвичайно важливим є гнучке поєднання лекцій проблемних, концептуальних, присвячених питанням загальнозначимим для всього регіону, з заняттями, присвяченими специфіці окремих країн. Вже було звернено увагу на орієнтацію вузівської програми на самостійні види роботи, що передбачають не просте засвоєння фактів і подій, а й розвиток творчого, дослідницького та критичного мислення. Основна перевага інноваційних методів викладання історії полягає в переході від пасивних до активних форм навчання. Необхідно постійно стежити за публікаціями в пресі, у періодичних виданнях, за повідомленнями інших засобів масової інформації, мережі Інтернет. Вивчення даного курсу вимагає напруженої, добре організованої самостійної роботи студентів.

Разом з тим, перехід до нових принципів формування навчального курсу ставить також і нові питання, наприклад: яким чином здійснювати оптимальний відбір навчального матеріалу в умовах запровадження в структуру історичних знань нових змістовних компонентів, пов'язаних з вивченням персоналії, культури, релігії і т. д.? Як формувати у студентів вміння виділяти з потоку інформації "події-факти", інтерпретувати їх, проводити історичні паралелі? Що вважати головним у викладанні курсу Новітньої історії країн Азії та Африки – розумову діяльність студента чи досягнутий ним рівень знань і вмінь? Напевне, що ці питання потребують свого подальшого обговорення.

Джерела та література

1. Лемаева М.А. Отечественные вузовские учебники по истории стран Азии и Африки советского и постсоветского периодов: критерии сравнительного анализа / М.А. Лемаева // Научно-педагогическое наследие В.Ф. Каховского и проблемы истории и археологии: Мат. науч.-практ. конф. – Чебоксары, 2008. – С. 140-152.
2. Восток в новейшее время. 1914-1945 гг. – М.: Восточная литература, 2006. – 717 с.; Козицький А. Новітня історія країн Азії та Африки (1918-1999 рр.). [Текст]: Курс лекцій / А. Козицький. – Львів: Афіша, 2000. – 160 с.; Новейшая история арабских стран Азии (1917-1985). – М.: Наука, 1988. – 644 с.; Новейшая история арабских стран Африки (1917-1987). – М.: Наука, 1990. – 472 с.; Новейшая история стран Азии и Африки. XX век: Учебник для вузов / Под ред. А.М. Родригеса. – В 3-х тт. – М., 2001.; Сергійчук І.М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець ХХ ст.) / Сергійчук І.М. – Суми: Університетська книга, 2002. – 288 с.
3. Проблемы реформирования высшего образования Украины в свете Болонского процесса. – Одесса: ХГЭУ, 2005. – 170 с.
4. Ягудин Б.М. Проблемы преподавания новой и новейшей истории стран Азии и Африки в Казанском государственном университете / Б.М. Ягудин // Востокведное образование в университетах России. Программа и тезисы научно-методической конференции. – М., 2000. – С. 120-123.
5. Стрілюк О.Б. Новітня історія країн Азії та Африки (1918-1945 рр.): Навчально-методичний посібник / О.Б. Стрілюк – Чернігів: Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2009. – 60 с.; Стрілюк О.Б. Новітня історія країн Азії та Африки (1945-2009 рр.): Навчально-методичний посібник / О.Б. Стрілюк – Чернігів: Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2009. – 62 с.

Тимошенко Т.М.

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПОЧАТКОВИХ УЯВЛЕНЬ ШКОЛЯРІВ ПРО ІСТОРИЧНИЙ ЧАС: РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ХРОНОЛОГІЧНИХ ЗАДАЧ

Відомо, що будь-які явища природи і суспільства розвиваються як у просторі, так і у часі. Знайомство з ними розпочинається з самого народження людини. Як тільки вона усвідомлює себе, відразу ж виникають дати. Кожна подія має свою прив'язку до часу. З початком навчання в школі хронологія все тісніше обступає учня, отримує певне і доволі суттєве значення. Особливо це стосується вивчення шкільного курсу історії. Розвиток уяви про історичний час та засвоєння хронології є однією з ключових проблем вивчення історії. Пояснюється це тим, що правильне відношення історичних подій до певного хронологічного моменту є необхідною умовою опанування цього предмету.

Без вивчення хронології сформувати уявлення про послідовність, тривалість та синхронність історичних подій неможливо [1]. Сформувати уявлення про історичний час означає виробити в школярів розуміння категорії часу (рік, століття, тисячоліття, період, епоха, ера); навчити їх бачити